

Draaiboek   Sociaal constructionisme en niet weten

(v. 2 , 6 september 2019)

LIV Workshop 1   26 en 27 september 2019

Harrie Regtering

Een wijze raad vooraf die ik wil meenemen:

uit Blog van Jaap (Organisatievragen 14 juni 2019) over M Wheatley

[Dat is eigenlijk een ander dilemma voor een spreker of leraar.]

Hoe combineer je een zorgvuldig naar een conclusie opgebouwd verhaal met de ontregelingen van de dialoog? De kern van een dialoog is dat je hem samen al doende knutselt, de kern van een inleiding is een monoloog met een verhalende opbouw. Ik merk zelf dat ik een groot voorstander ben van de dialoog, dat vind ik het leukst en geeft mij de meeste energie en gevoel van contact met de deelnemers. Maar ik weet ook dat de dialoog soms alle kanten opwaait, waardoor er van de opbouw van mijn verhaal weinig overblijft. Ik improviseer daar vaak een beetje tussendoor, maar of ik dan congruent ben in praat en daad? Hoe hou jij de lijn vast terwijl je hem viert?

Dit is een punt om tijdens blok 1 terdege rekening mee te houden.

In de luwte van de studeerkamer bouwde ik aan een redenering over sociaal constructionisme en niet weten. Met het doel om vanuit die redenering in de workshop aan de slag te gaan.

Maar zeker in dit gezelschap is de inbreng van de anderen in de dialoog over dit onderwerp net zo belangrijk. Want we proberen samen onderzoek te doen naar dit onderwerp en samen een interventieraam te bouwen.

Ik zal met de zich ontvouwende praktijk mee bewegen en zal daarbij tegelijk proberen om koers te houden vanuit de opgebouwde redenering. Maar we hoeven niet persé van al het ontwikkelde materiaal gebruik te maken.

Hoofdzaak is dat er een resultaat uit komt dat in de erop volgende workshops doorontwikkeld of hergebruikt kan worden.

Dag 1 Sociaal constructionisme en niet weten onderzoeken

10-12.30 Onderzoek naar sociaal constructionisme en niet weten afbakenen

13-17.30 Niet weten kaarten maken van eigen casuïstiek

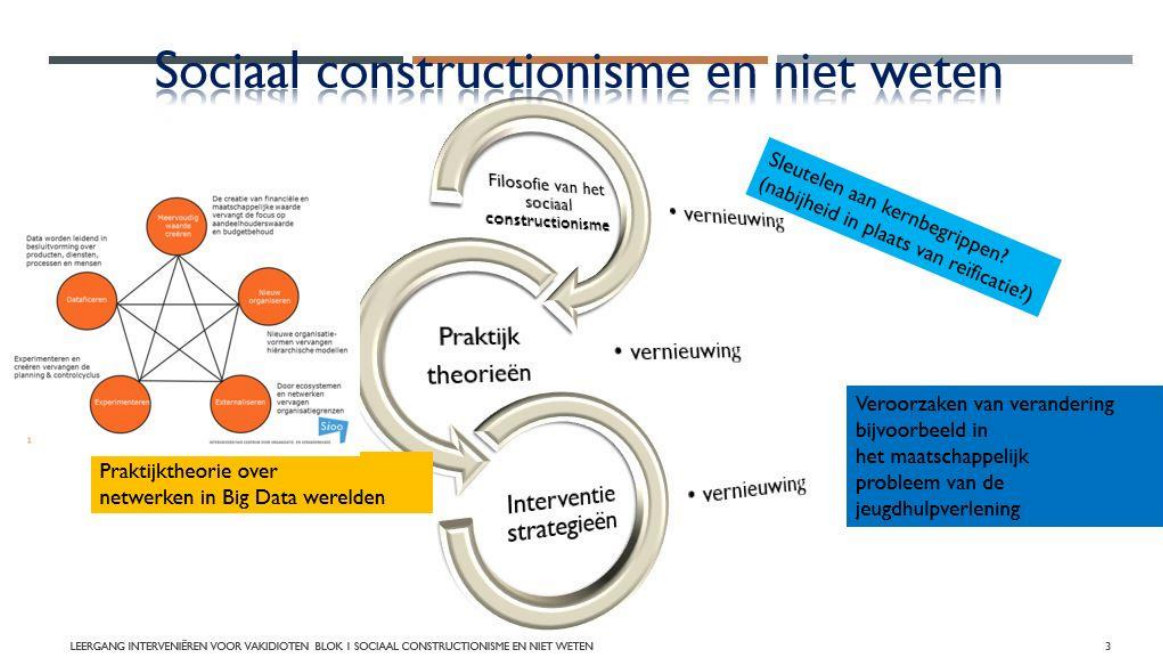
9 uur start welkom iedereen (Shirine)

9.15 Shirine verwachtingen afstemmen

Ieder heeft in de LIV een eigen leervraag, we hebben een paar uitgangspunten* en condities: ieder ontwikkelt eigen profiel/praktijktheorie verder.

- We verdiepen ons in de filosofie van het sociaal constructionisme en onderzoeken in concrete casuïstiek wat deze filosofie in praktische zin betekent:
- verdiepen ons in de verschillende praktijktheorieën die in de veranderkunde en interventiekunde zijn ontwikkeld, waar de filosofie van het sociaal constructionisme als vertrekpunt en inspiratiebron is gebruikt;
- verdiepen ons in hoe je komt tot interventiestrategieën, die recht doen aan de complexiteit van de maatschappelijke vraagstukken, waar we in onze opdrachten mee geconfronteerd worden;
- ontwikkelen samen nieuwe praktijktheorieën over veroorzaken van verandering in complexe maatschappelijke vraagstukken.

Dit is als volgt te vertalen in workshop 1:

Harrie (René Gudde): omdat we allemaal iets anders niet weten zijn we vandaag en morgen interessant voor elkaar

Niet weten: al 2500 jaar (citaat Socrates uit Alcibiades II voorlezen; Boeddha)

Sociaal constructionisme: een jaar of 50 met – voor zover bekend – tot nog toe geen onderzochte relatie met niet weten. Dus dit wordt de eerste keer. Dat is bijzonder.

Voor mij is dit de laatste workshop *ever* op het terrein van organiseren en veranderen. Dat is ook bijzonder.

Toen ik de vraag van Shirine kreeg over dit 1^e blok van de LIV, hoefde ik niet lang na te denken. Want ik heb een geschiedenis met niet weten. Mijn laatste voorstel voor een dissertatie onderzoek had de titel: *Imperfection and Ignorance*. Jullie zijn net als ik onvolmaakt genoeg om te beseffen dat wij zelf (individueel, relationeel, systemisch) een bron van niet weten zijn. Het proefschrift voorstel bleef destijds liggen, maar op deze wijze krijgt het dan toch nog een afsluitend vervolg. Dan is dat mooi afgerond.

Ik zal twee dagen met jullie meelopen op het onderwerp sociaal constructionisme en niet weten en hoop vooral daar samen met jullie van te gaan genieten.

In de luwte van mijn studeerkamer ben ik er zo ongeveer het afgelopen jaar mee bezig geweest. Met veel plezier. Een deel van het resultaat is te vinden op [wat ik niet begrijp](#)

Om samen te kunnen genieten is jullie inbreng minstens zo belangrijk in het samen verrichten van onderzoek naar dit onderwerp (dag 1) en samen bouwen van een interventieraam van niet weten (dag 2) (korte doorloop)

Je mag van mij verwachten dat ik het voortouw neem, richtingen insla en afslagen kies. Maar ik ben vast van plan ook met jullie mee te bewegen en desnoods andere afslagen te kiezen of zelfs andere richtingen in te slaan. We gaan het zien en zelf (mee) maken. We doen het zolang het goed is voor ons gezamenlijke leerproces.

Inleidend komt aan de orde: sociaal constructionisme (dia 5; de bekende boeken, waaronder dat van Bert), de afbakening van het onderzoek tussen interventiekunde en eigen casuïstiek (dia 6, om je eigen profiel verder te kunnen ontwikkelen) en een handjevol door mij ‘verzonnen’ heuristische voor het onderzoek vandaag (dia 7, worden die herkend?).

VOORSTEL: NIET WETEN IN TWEE GEDAANTEN BENADEREN

Niet weten als informatie

- Je hebt de informatie niet waarmee je kunt vaststellen wat het geval is
- Er is daardoor geen redenering te maken over wat je te doen staat
- En je kunt er niet over communiceren in interacties (besluitvorming, uitvoering)

Niet weten als verhaal

- Je hebt de constructen niet om een verhaal te maken over wat het betekent
- Werkelijkheden worden in die sociale structuur voor betrokkenen niet kenbaar en daardoor kun je het met anderen niet hebben over wat in die context van belang is (afstemming ontbreekt, conflict)
- Het doorgaande proces van communicatie en interactie wordt onderbroken

Om de lijst (dia 12) te kunnen gebruiken, is het wel nodig om even uit te leggen wat bedoeld wordt met niet weten als informatie en als verhaal (dia 11).

Daar wordt na de film en de pauze meer uitleg over gegeven.

10.30 De film van Bert Slagmolen (30 minuten)

Start van het onderzoek. Opdracht: kijk en luister eens aandachtig naar Berts antwoord op Harries vraag

Omdat hij er nu niet bij kan zijn maar zeker als een van de sterkhouders van de Rotterdamse school geldt importeren we Bert op deze wijze in het blok.

Formulier voor aantekeningen bij Bert Slagmolens opname

[categoriën uit Slagmolen, 2004]	Wat Bert erover zegt in film	Niet weten	
		informatie	verhaal
ethiek			
[metafysica]			
ontologie			
epistemologie			
methode			
mind			
construct			
representatie			
proces			
context			
communicatie			
taal/discourse			
narratieven			
praktijk			
interventie			
Aantekeningen			

Om zijn zelfinterview te kunnen inrichten hebben we Bert een lijst meegegeven met concepten uit zijn proefschrift *ICT en het gekluisterde denken*. (2004)

Gebruik bij het luisteren diezelfde ‘conceptenlijst’ (bijlage) om aantekeningen te maken over wat Bert zegt.

Het gebruik van de lijst is meteen al een oefening, want de lijst komt verder nog terug in de portretten van auteurs uit Lock & Strong (2010) en wordt nog een keer gebruikt bij het maken van je eigen niet weten profiel aan de hand van een eigen casus

11.00 Koffiepauze waarin ze nog flink kunnen doorwerken aan de aantekeningen en kunnen roddelen over wat Bert zegt en aansluitend verwerking in twee groepen (dia 13):

de groep in de lijn van Bert (B) en de groep die van hem verschilt (Σ)

12.00 Harrie Niet weten in verband gebracht met sociaal constructionisme

Filosofisch gezien voltrekt constructivisme/sociaal constructionisme in de 20^e eeuw een breuk in de tot dan door positivisme/logisch empirisme gedomineerde wetenschapspraktijk en vindt zijn weg in verschillende sociale disciplines en in de psychologie

Die breuk is ontologisch (‘ding’ > proces) en epistemologisch (representatie > construct).

In dagelijkse praktijken construeren handelende mensen (net als wetenschappers in de wetenschapspraktijk) met beschikbare kennis hun werkelijkheid. Het sociale karakter ervan wil niet alleen zeggen dat ze dat in interactie met anderen doen, maar ook dat ze dat in sociaal voorgevormde praktijken doen: praktijken waarin vóór hun anderen eveneens al met construeren bezig waren. Ook duidt het sociale karakter op (culturele en andere) dwarsverbanden (uitwisseling, beïnvloeding) met in andere praktijken werkelijkheid construerende mensen.

Voor de sociaal constructionistisch opererende interventiekundige is de vraag of wat mensen aan kennis construeren wel overeenkomt met de realiteit, die op juist wijze

VOORSTEL: NIET WETEN IN TWEE GEDAANTEN BENADEREN

Niet weten als informatie

- Je hebt de informatie niet waarmee je kunt vaststellen wat het geval is
- Er is daardoor geen redenering te maken over wat je te doen staat
- En je kunt er niet over communiceren in interacties (besluitvorming, uitvoering)

Niet weten als verhaal

- Je hebt de constructen niet om een verhaal te maken over wat het betekent
- Werkelijkheden worden in die sociale structuur voor betrokkenen niet kenbaar en daardoor kun je het met anderen niet hebben over wat in die context van belang is (afstemming ontbreekt, conflict)
- Het doorgaande proces van communicatie en interactie wordt onderbroken

representeert of niet, irrelevant. De vraag is niet of die kennis klopt maar hoe die kennis wordt gebruikt in doorgaande interacties.

Interventiekundig is de vraag niet hoe je mensen aan de 'juiste' kennis kunt helpen, maar hoe je mensen kunt helpen bij

het veranderen van operationele constructen (gedragspatronen en werkelijkheidsdefinities) in doorgaande processen (ook wel: van de organisatie van de produktie naar de produktie van de organisatie, of liever het produceren van organiseren in diverse grammars).

Daaruit vallen een paar conclusies te trekken voor het onderzoek van niet weten.

Niet weten als werkwoord opgevat verwijst naar heel veel andere (werk)woorden (dia 9) die er op de een of andere manier mee samen hangen.

Voor sociaal constructionisten is **(niet) weten** als (niet) kennis van de realiteit vooral vanuit semantisch (betekenis) opzicht van belang. Zonder constructen die daar over gaan construeren mensen *mindervoudige* in plaats van meervoudige inschrijvingen in sociale werkelijkheden. De interventiekundige is als een soort linguïstisch archeoloog bezig met de lagen van betekenis van (niet) weten. Tussen weten en niet weten zijn heel wat woorden te bedenken ('tussenleggers' dia 10). Die kun je als elementen van **informatie** en als elementen van een **verhaal** gebruiken.

De breuk betekent verder dat de (niet) weten **wat** vraag in het sociaal constructionisme nauwelijks belangrijk is en de (niet) weten **hoe** vraag juist heel belangrijk.

Al met al is de benadering vanuit **bewustzijn** (of cognition) minder belangrijk dan die vanuit **taal**.

Dat heeft weer te maken met de positivistische traditie (in de psychologie) en de daarin gehanteerde opvattingen over bewustzijn (mind) en psyche waarmee de constructivisten juist wilden breken. Ten gunste van een relationele opvatting zoals je die bij bijvoorbeeld Gergen aantreft (zie voor de 'aanloop' in de psychologie Heleen Pott, *De liefde van Alcibiades*, 1992, hoofdstuk 5, 118-143).

Dia 8 laat je een keuze maken wat betreft de positie die je zelf inneemt.

Bij bewustzijn denk je aan verwerking van *informatie* en bij taal denk je aan woorden en *verhalen*.

Het plaatje (boven) laat zien waarmee we het onderzoek van sociaal constructionisme en niet weten kunnen structureren.

12.30 Lunch

13.30 Oefening: Spiegel je eens aan Bert

Ga in tweetallen, binnen of buiten, stilzittend of wandelend (peripatetisch), met een eigen casus eens na waar vanuit jouw sociaal constructionistische interventiekunde je niet weten (als praktische vraag of als verschijnsel in een praktijk) zit.

Deelnemers krijgen daarvoor weer hetzelfde formulier (bijlage) mee als waarmee ze aantekeningen hebben gemaakt bij de film van Bert.

Nu noteer je kort over welke casuïstiek het in jouw geval gaat, wat daarin het vraagstuk is, hoe je interventies waren en waar in dat geval het niet weten (bewustzijn/taal; informatie/verhaal; wat/hoe etc.) uit bestaat.

15.00 De gemaakte kaarten worden met elkaar plenair besproken en we gaan na in hoeverre we aan de hand daarvan iets kunnen zeggen over ons onderzoek van sociaal constructionisme en niet weten

16.00 We sluiten af met een reflexieve stap zowel in sociaal constructionisme en niet weten als in de casuïstiek en de eigen profielen en aan de hand van de uit Lock & Strong gedestilleerde kaarten van Vico tot en met Shotter (worden uitgedeeld); we kunnen drie verwerkingsgroepjes maken:

- vernieuwing van filosofie van sociaal constructionisme
- vernieuwing van praktijktheorie
- vernieuwing van interventiekunde

Ieder stelt individueel ook de vraag naar vernieuwing van het eigen profiel/eigen praktijktheorie

Het resultaat nemen we mee naar morgen (interventieraam niet weten)

Einde (17.30)

Formulier voor aantekeningen bij Bert Slagmolens opname

		Niet weten	
(categorieën uit Slagmolen, 2004)	Wat Bert erover zegt in film	informatie	verhaal
ethiek			
[metafysica]			
ontologie			
epistemologie			
methode			
mind			
construct			
representatie			
proces			
context			
communicatie			
taal/discourse			
narratieven			
praktijk			
interventie			
Aantekeningen			

Formulier voor aantekeningen bij eigen casus

Wie/welke casus/2 ^e persoon		Niet weten	
(categorieën uit Slagmolen, 2004)	Wat levert deze bril op als je naar je eigen casus kijkt?	informatie	verhaal
ethiek			
[metafysica]			
ontologie			
epistemologie			
methode			
mind			
construct			
representatie			
proces			
context			
communicatie			
taal/discourse			
narratieven			
praktijk			
interventie			
Aantekeningen			

Dag 2 Interventieraam niet weten construeren

9-11.30 Mimesis, agnotologie en resonantie

11.30-16 Interventieraam ‘manieren van niet weten construeren’

16.00-17 Evalueren en vooruitkijken naar blokken 2 en 3

9.00 Nieuwsgierig in vandaag? Dit gaan we doen (korte doorloop, dia 22-26)

9.15 De 1^e niet weten tactiek: mimesis (Adorno, Gadamer, Kessels)

Uitleg plus ‘oefening’

Plato verengde mimesis tot louter afbeelding, bij Aristoteles verschijnt door mimesis de werkelijkheid op een nieuwe manier, in de dominante vormen van filosofie en wetenschap is mimesis nog slechts een schim. Bij Adorno, bij Gadamer en bij Kessels is mimesis nog te vinden als kritisch moment tegenover de conceptuele en feiten berekenende ‘woekeringen’ in filosofie, wetenschap en kunst. Mimesis is een ervaringsmoment van oorspronkelijke nabootsing van werkelijkheid waardoor iets nieuws wordt voortgebracht.

Onze eigen cultureel en sociaal gevormde geest wil beredeneren en berekenen, wil alles in stukjes uiteen leggen om in praktijken alleen daarover met precisie iets te kunnen zeggen. Die geest moet je voor mimesis stil leggen en oppassen met de taal die je gebruikt. Mimesis wordt geactiveerd door Eros en het enthousiasme van de *ervaring* van mens zijn en diens mogelijkheden tot uitdrukken wat daar gebeurt. Concreet: iemand legt zijn hand op zijn hart of voor de ogen – en drukt met dat gebaar bijvoorbeeld het verdriet uit. Mimesis is een wijze van uitdrukken zonder daarvoor de ervaring uiteen te leggen in logische analyse en empirische specificatie, patatsnijdermodellen erop los te laten waardoor precies verdwijnt wat er het eigene aan is, de Logos blijft buiten de deur.

Het mimetische moment is een intuïtie van waarheid die vooraf gaat aan de logische beredenering ervan (onderscheid van propositionele en narratieve waarheid). Je moet ervoor open kunnen staan en in dat openstaan ontdek je dat je zonder het te weten ideeën in je meedraagt over hoe de wereld om je heen is, over de harmonische ordening en de juiste verhoudingen daarin. Die ideeën helpen bij het op intensieve wijze ervaren van het geheel van een verschijnsel, inclusief je eigen – makende of scheppende - relatie ermee.

Kessels, *Socrates, Maak muziek!* (2017), 58 e.v. Oefening (die Edu en Jan bekend zal voorkomen): 175, alleen maar luisteren en vooroordelen uitschakelen

Praktisch: het werkend krijgen van de veranderidee in een organisatieverandering zónder in de valkuil te stappen van met veel woorden of louter cognitief te blijven herhalen wat dat veranderidee precies is.

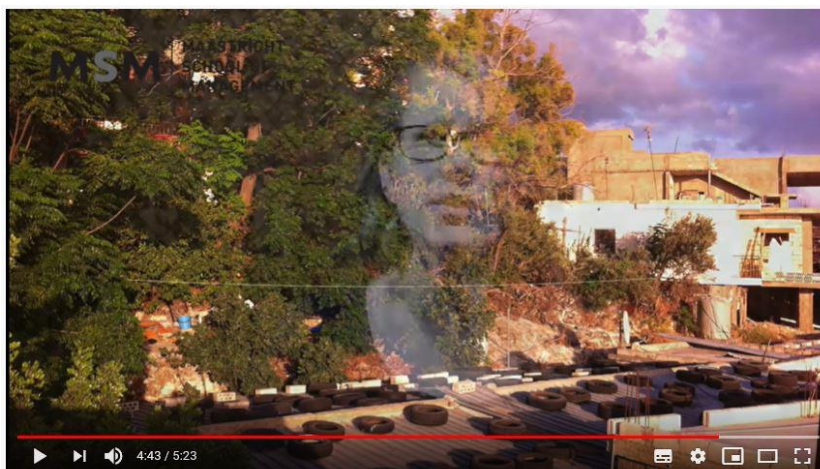
9.45 De 2^e niet weten tactiek: agnotologie (Stel, Parviainen)

Uitleg plus 'oefening'

Agnotologie is de studie van sociaal geconstrueerd en politiek opgelegd niet weten. Concepten als structurele amnesie, niet denken en ontkenningreacties ('denial') indiceren dat niet weten diep doordringt, cultureel geconstrueerd wordt en bepaalde partijen een strategisch voordeel kan opleveren. Vanuit agnotologisch perspectief is niet weten niet zo iets als slechts een te overbruggen kloof of iets wat gerepareerd kan worden omdat er iets ontbreekt, maar iets dat gemaakt, onderhouden en gemanipuleerd wordt. Institutionele ambiguïteit kan intentioneel zijn, net als het in stand houden van onvoorspelbaarheid. Onder zulke condities kunnen mensen 'aanpassend' gedrag ontwikkelen waardoor zulke verschijnselen eerder versterkt worden dan – meer in hun eigen belang - worden verzwakt. De consequenties voor hun eigen leven zijn reëel.

Nora Stel, *Governing the Gatherings*, h. 4 *Agnotology of eviction*, (169-189) Onderzoek van de dynamieken van niet weten in Palestijnse nederzettingen in Zuid Libanon

(Youtube, 6')

Agnotology of eviction by Nora Stel

Oefening: wie van jullie herkent uit een casus en situatie waarin het agnotologisch perspectief op niet weten bruikbaar is?

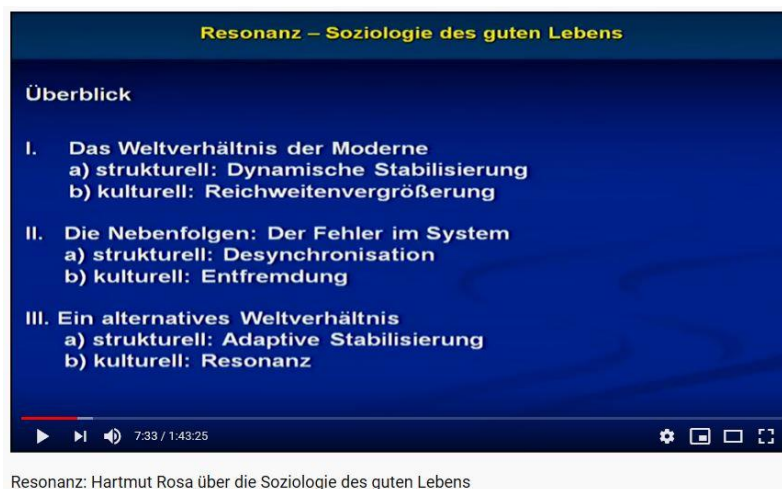
10.30 pauze

10.45 De 3^e niet weten tactiek: resonantie (Rosa, Taylor)

Uitleg plus oefening.

Natuur, kunst als resonantiesfeer: tegenover iemand moet zich 'iets' bevinden dat met een eigen stem spreekt, waardoor mensen in hun dagelijkse ervaring, praktische handelingen en emoties 'geraakt' kunnen

worden – iets dat om antwoord vraagt. Ongeacht de concrete wensen, verlangens en behoeften die mensen hebben.

Het belang van resonantie is dat zonder een dergelijk ‘tegenover’ het voor mensen moeilijk, zo niet onmogelijk is, om identiteit te ontwikkelen zegt Rosa, Taylor volgend, en dit beschouwt hij als het basisinzicht van resonantie (Rosa, 2016, 465)

Oefening: ontdek wat er (nog) met ons resoneert.

de dansers in Fire (Bareilles, VeVo) en wij met hen? Biënnale voorbeelden (de robot?)

- 11.15** Interventieraam construeren
Dezelfde twee groepen (B en Σ) als gisteren maken en opdracht geven
- 12.30** lunchpauze
- 13.30** vervolg Interventieraam construeren
- 15.00** Afsluitende reflexieve verwerking in dezelfde drie groepen als gisteren:
- vernieuwing van filosofie sociaal constructionisme
- vernieuwing van praktijktheorie
- vernieuwing van interventiekunde
- 16.00** terugkijken naar dit blok en vooruitkijken naar blok 2 en 3
- 17.00** **einde**